

KAPITEL 2

Kommissionens forudsætninger

Indledning

De mere generelle og teoretiske betragtninger om kvindernes stilling i samfundet er udarbejdet af ligestillingsudvalget og offentliggjort i Betænkning nr. 673 af 1972 vedrørende Ligestilling.

Hovedsynspunkterne i betænkningen kan resumeres således:

Historisk indledning

Befolkningen i Danmark har indtil dette århundrede overvejende boet på landet. Før industrialiseringen var det gamle bondesamfund præget af stor stabilitet. Familien var en produktions- og forbrugsenhed, og yderst sjældent købte man noget, så penge spillede ikke nogen videre rolle i hverdagen. Hvad der skulle bruges af madvarer, tøj, brændsel og husgeråd blev produceret af familiens medlemmer, og kvinderne tog sig almindeligvis på grund af børnepasningen af gøremål i boligen og i nærheden af denne.

Livet i byerne var på lignende måde, omend i ringere grad, præget af naturaløkonomien.

Med den begyndende industrialisering af samfundet blev en del af produktionen flyttet fra hjemmene, og derved blev mange af kvindernes tidligere arbejdsopgaver taget fra dem.

Ved at familien mistede sin betydning som produktionsenhed, og ved at penge blev en nødvendighed i dagligdagen, blev ægtemanden »forsørger«, da det var ham, der skaffede de nødvendige penge. Blandt de fattige på landet og i den arbejderklasse, der voksede frem i byerne, var de gifte kvinder dog nødt til at arbejde for andre.

På grundlag af folketællingerne har man beregnet, at omkring 30 pct. af alle kvinder havde lønnet arbejde i 1855. Ifølge beskæftigelsestæl-

lingen i april 1971 var 39 pct. af hele arbejdsstyrken kvinder. Pr. 1. januar 1971 var der i alt 1,7 mill. kvinder mellem 15 og 70 år, dvs. med 943.000 beskæftigede kvinder i april 1971 svarer det til, at ca. 55 pct. af kvinderne i den arbejdsdygtige alder havde lønnet arbejde i 1971. Betragter man kun alderen mellem 20 og 65 år som den arbejdsaktive alder, stiger antallet af erhvervsarbejdende kvinder til ca. 67 pct.

Med indførelsen af præventive midler blev det lettere at begrænse antallet af fødsler. Fødselshyppigheden faldt fra 29,7 ‰ i 1901–05 til 18,0 ‰ i 1965, en nedgang på ca. 40 pct.¹⁾, hvilket samtidig med den stigende ægteskabs-hyppighed betyder en ret betydelig nedgang i antallet af børn pr. ægtepar.

Den gennemsnitlige vielsesalder er i samme periode faldet fra 29,1 år til 26,8 år for mænd og fra 26,1 år til 23,7 år for kvinder.

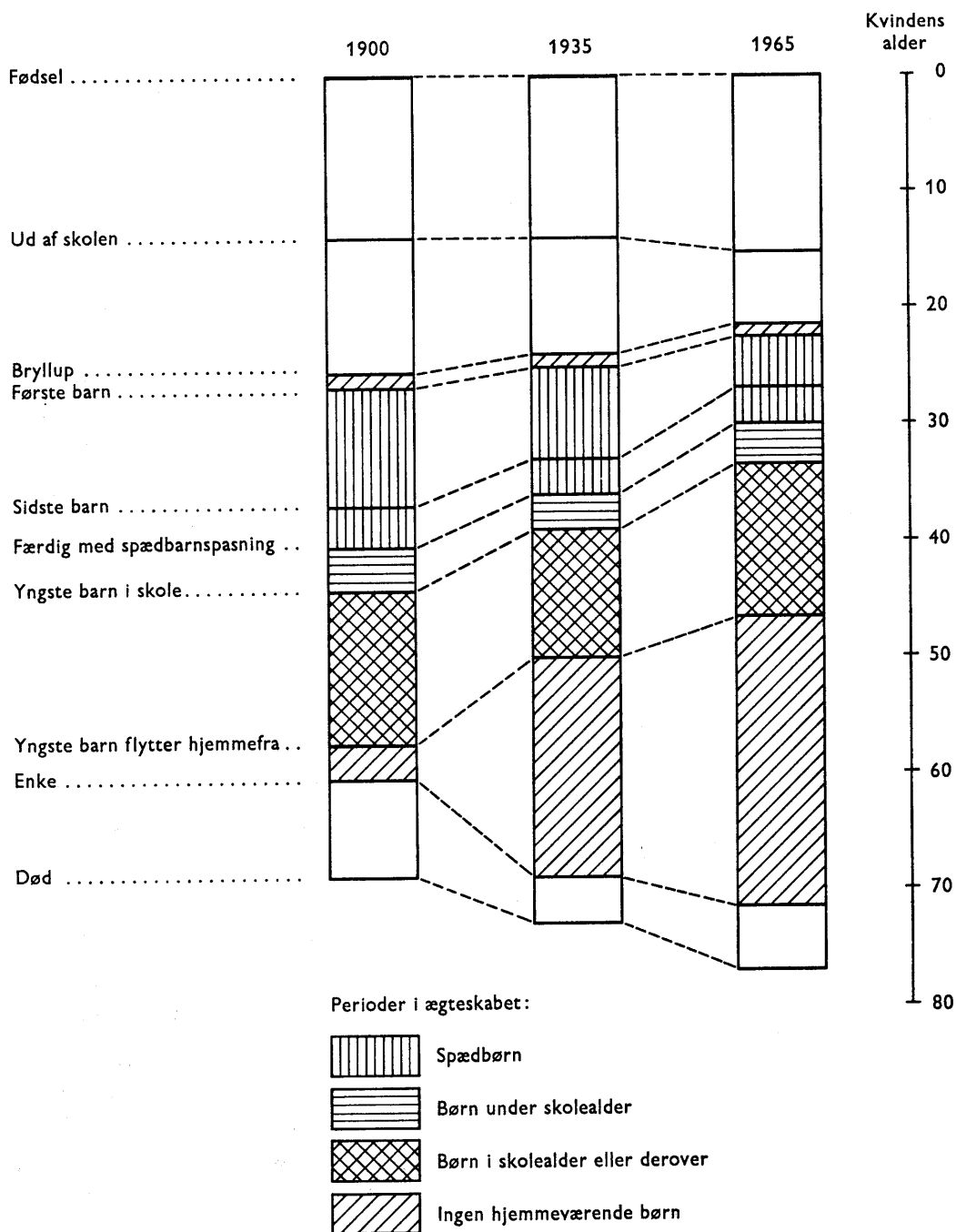
Middellevetiden for kvinder er steget fra 56,2 år i perioden 1901–05 til 74,5 år i perioden 1961–65 og for mænd fra 52,9 år til 70,3 år. Det skal dog bemærkes, at levealderens stigning i ikke uvæsentligt omfang skyldes nedgang i spædbørne- og børnedødeligheden.

Som et forsøg på at illustrere sammenhængen mellem kvindernes totale situation og den enkelte kvindes situation har man konstrueret »det typiske livsløb«. Samtidig vil en sammenligning mellem de typiske livsløb for kvinder omkring århundredeskiftet, i trediverne og som det kan forventes at forme sig i vor tid, antyde karakteren af den udvikling, der har fundet sted.

Det typiske livsløb er karakteriseret ved de omtrentlige tidspunkter for de familiemæssige begivenheder, der i almindelighed anses for betydningsfulde, dvs. dem der vedrører ægteska-

1) I den følgende periode er fødselshyppigheden faldet yderligere til 14,4 ‰ i 1970.

Ændringstendenser i gifte kvinders livstøb 1900-1965.

Anm. Figurerne repræsenterer til dels meget usikre skøn baseret på forskellige kilder. De kan derfor kun anvendes som illustration af karakteristiske tendenser, ikke til aflæsning af nøjagtige tidspunkter.

bet og børnene. Diagrammet s. 16 er en omtrentlig angivelse af længden før og nu af de perioder, som indrammes af disse begivenheder.

Når de viste livsløb kaldes »typiske«, skal dette ikke forstås, som om alle eller blot de fleste kvinders liv er forløbet eller vil forløbe efter netop dette mønster, men at man på grundlag af det tilgængelige statistiske materiale må antage, at forløb omtrent som de illustrerede viser karakteristiske træk, og at et meget stort antal kvinders liv i hovedtræk har fulgt dette mønster.

Illustrationen gælder kun de kvinder, som bliver gift, og i denne forstand er 1965-billedet mere typisk end 1900-billedet. Medens man kan regne med, at omkring 84 pct. af de kvinder, der levede omkring århundredeskiftet, giftede sig, ser det ud til, at omkring 96 pct. af alle nulevende kvinder i Danmark gifter sig.

De mest iøjnefaldende forandringer, der har fundet sted fra århundredeskiftet til vore dage, er følgende:

En kvinde kan vente at leve omkring 9 år længere nu end ved århundredeskiftet.

Hun kommer senere ud af skolen og bliver gift tidligere, d.v.s. at den periode, der er til rådighed for videreuddannelse inden ægteskabet, er kortere end før.

Ægteskabet udfylder en større del af hendes liv, næsten to trediedele mod kun halvdelen omkring år 1900.

Børnene fødes inden for en betydelig kortere periode end tidligere, og næsten halvdelen af ægteskabet er »barnløst«, d.v.s. kvinden har ingen hjemmeværende børn.

I betragtning af den betydning, den erhvervs-mæssige beskæftigelse har for hele livssituationen, ville det være ønskeligt, og også den kunne tages i betragtning ved illustrationen af det typiske livsløb. Kombinationen af familiemæssige livsløb og beskæftigelsesmønstre ville imidlertid gøre billedet så broget, at der ikke længere ville være noget, der kunne karakteriseres som typisk. Desuden ved man for lidt om de typiske beskæftigelsesmønstre før i tiden til at kunne foretage sammenligninger. På grundlag af Socialforskningsinstituttets undersøgelser kan man imidlertid sige, at langt de fleste gifte kvinder vil være erhvervs-mæssigt beskæftiget i kortere eller længere perioder af deres ægteskab. For den største gruppes vedkommende vil erhvervsarbejdet begynde, når børnene er kommet i skole eller noget senere.

Ligestillingsproblematikken

I Kommissionens kommissorium nævnes det, at på trods af, at de to køn retligt har opnået ligestilling på næsten alle områder, svarer kvindernes virkelige stilling i samfundslivet ikke fuldt ud til denne ligestilling.

Baggrunden for kravet om ligestilling er den opfattelse, at retfærdigheden kræver, at alle samfundets medlemmer skal behandles ens, d.v.s. have de samme rettigheder og pligter. Denne retsopfattelse er ikke noget nyt; den kan føres tilbage til Aristoteles, som mente, at retfærdighed vil sige, at det, der er lige, behandles lige. Vanskeligheden ligger blot i at finde ud af, hvad der er lige, og hvad der ikke er det. For Aristoteles var det indlysende, at slaver og frie borgere ikke var lige og derfor heller ikke havde krav på at blive behandlet ens, og for de mænd, som i det 18. århundredes Amerika formulerede tankerne om menneskenes frihed og lighed, var det lige så indlysende, at lighedskravet udelukkende gjaldt mænd og kun hvide mænd.

Heller ikke i vor tid indeholder den almindelige retsopfattelse et krav om, at alle mennesker ubetinget skal behandles ens. Retfærdigheden kræver i mange situationer forskellig behandling af voksne og børn, syge og raske, lovbrydere og andre borgere, intelligente og ubegavede. Man opdeler altså samfundets medlemmer i kategorier og finder det i overensstemmelse med kravet om ligeberettigelse, at de, der tilhører den ene kategori, bliver behandlet anderledes end dem, der tilhører den anden.

Der er altså visse egenskaber eller kendetegn, som man benytter til at dele samfundets medlemmer i kategorier, som skal behandles forskelligt for at være ligestillede, og andre, som ikke må benyttes på denne måde.

Retfærdigheds- eller lighedskravet siger altså i virkeligheden kun, at der skal være regler, og at enhver regel skal gælde uden undtagelse for alle dem, som efter visse objektive kendetegn falder ind under dens område. Det giver dermed ingen vejledning med hensyn til, hvilke regler der skal være, eller hvilke kendetegn man bør bruge, og hvilke man ikke bør bruge, når man bestemmer, hvem reglerne skal gælde for. Erfaringen viser, at regler, som anses for retfærdige i ét samfund og til én tid, forekommer uretfærdige i andre samfund og til andre tider.

Det man kalder »den officielle retfærdighed«,